

KOLLÁR ALBIN

A MÁV Műhelytelepi Polgári Iskola története

A történelmi Magyarországon a polgári iskolát az 1867. évi Népiskolai törvény (XXXVIII. t.c) alapozta meg. A polgári iskola az iparban, a kereskedelemben és a mezőgazdaságban dolgozóknak nyújtott gyakorlatban értékesíthető ismereteket, s megadta az önképzéshez szükséges alapokat. Dunakeszin 1918 és 1947 között két polgári iskola jött létre. Az 1927-ben alakult Dunakeszi-Alagi Nyilvános Polgári Fiúiskola (később lányiskola is) 20 évig – az iskolák államosításáig – működött. Az iskolaalapító Hegyeshalmi Halassy Károly az intézmény értesítőjének bevezetőjében a korábbi iskolaalapítási kísérletekről így ír: „... néhány többé-kevésbé eredményes kísérlet előzte meg ezt az iskolát, de az egyik sem volt sikeres... Még a leghosszabb életű volt az a polgári fiú és lányiskola, amelyet a MÁV igazgatósága tartott fenn alkalmazottai számára.”¹

Az idézetben említett polgári iskola léte, működése Dunakeszi-Gyártelep történetének szép fejezete. A hat tanévet „megért” iskola nehéz körülmények között jött létre. Már jóval a tragikus országcsönkítést „hivatalossá” tevő trianoni békeszerződés előtt menekültek tömegei érkeztek az ország belsejébe Felvidékről, Erdélyből, Délvidékről. Dunakeszire az épülő MÁV Műhelytelepre Felvidékről és Horvátországból érkezett a menekült MÁV alkalmazottak egy csoportja. A családok némelyike a telep rendező pályaudvarán vagonokban, más részük a hadikórházként működő kultúrházban jutottak – átmenetileg – lakáshoz. Bár a MÁV is óriási veszteségeket szenvedett a háború négy éve alatt, nemcsak menedéket nyújtott a hontalanná lett sokgyermekes családoknak, hanem biztosította a gyerekek tanításához szükséges legalapvetőbb feltételeket is. Mind az elemi-, mind a középiskolás korú gyerekeket a Horvátországból érkező pedagógusok tanították. A tanítás az iskola igazgatójának visszaemlékezése szerint „a főműhely egyik szereldei üvegcarnokában...” indult. „... a műhely egy részét deszkalappal körülkerítették. A tönkrement épületben az ablakokat maguk a diákok üvegezték be.”²

Az ideiglenes tanteremben elemi és polgári iskolai oktatás folyt. A tanítás – vizsgára előkészítő jelleggel – az 1918/19-es tanév második félévében indult. A polgári iskolai tanfolyam hat diákja számára a vallás- és közoktatási miniszter 127629/919-es rendeletével engedélyezte, hogy az újpesti 1. számú fiú- és lányiskolákban magánvizsgát tehessen. A hat tanulót a műhelytelepi elemi- és polgári iskola igazgatója Kocsner Róbert (később Szilvagyira magyarosította nevét), Tarczay Erzsébet tanárnő és Welle Olivérné tanítónő készítette fel a vizsgára. (Az 57 elemistát Kocsner Róbertné és Baloghné Jurcsó Irma tanította.)

1919 szeptemberére javultak a műhelytelepi oktatás feltételei (igaz jelentősen megnőtt mindkét iskolatípusba beiratkozott tanulók száma): a MÁV igazgatóság – a volt hadikórházban – a D pavilonban, 4 tantermet biztosított, elsősorban az alkalmazottak gyerekei számára.

A polgári iskolások száma az 1919/20-as tanévben 55-re³,

A műhelytelepi hadikórház (a későbbi iskola) épülete

az 1920/21-es tanévben 124-re nőtt.⁴ A tanítás 1922-ig a polgári mind a négy évfolyamán koedukált formában folyt. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium – a növekvő tanulólétszám ellenére – a végleges nyilvánossági jog megadását a koedukáció megszüntetéséhez kötötte. Az iskola kizárólag fiú polgárivá szervezése csak fokozatosan történt meg. Az utolsó, 1923/24-es tanévben már csak fiútanulókat vettek föl a polgáriba.

A növekvő tanulólétszám új tanárok alkalmazását is szükségessé tette. Az 1920/21-es tanévben a tantestület létszáma nyolc főt tett ki. A tanári kar név és végzettség szerint: Kocsner Róbert – megbízott igazgató, magyar-német szakos rendes középiskolai tanár, képesítve horvát-szerb tannyelvű középiskolákra, tanít 9 éve
Barkász Károly – magyar-latin szakos okleveles rendes középiskolai tanár, képesítve horvát-szerb tannyelvű középiskolákra, tanít 11 éve
Fülep Sándor – okleveles középiskolai rajztanár, tanít 6 éve
Futó Ágnes – okleveles polgári iskolai rendes tanárnő, képesítve a mennyiségtan és természettudományi szakcsoportra, tanít 5 éve

özv. Kolonitsné Bajcsy Ilona – okleveles polgári iskolai rendes tanárnő, képesítve mennyiségtan és természettudományi szakcsoportra, horvát-szerb tannyelvű iskolákra, tanít 16 éve
dr. Tarczay Erzsébet – okleveles történelem-német szakos középiskolai rendes tanárnő, képesítve horvát-szerb tannyelvű középiskolákra, tanít 8 éve
Takács Károly – okleveles elemi iskolai tanító, tanít 14 éve
Horváth Lajos – okleveles, középiskolai tornatanár
Az iskolai hitoktatást ellátták:
dr. Béky László – gödi lelkész, római katolikus hitoktató
Kirner Bertalan – alagi református lelkész
Lőwi József – izraelita tanító

Az iskolaorvosi feladatokat dr. Cseresznyés Ernő látta el. Az iskolagondozó Rákász József műszaki altiszt volt. A bemutatásból kiderül, hogy a polgáriban felkészült tanári kar működött. Szükség is volt minden mesterségbeli tudásra, hiszen a diákok 18-20 intézményből kerültek a polgáriba.

1 Az alagi községileg segélyezett nyilvános polgári fiúiskola értesítője az 1927-28 iskolai évről. Újpest, 1928. 3.

2 Novák István (szerk.): Iskolánk 50 évének története – 1927-1977. Dunakeszi, 1977. 5.

3 A M. Kir. Államvasutak Dunakeszi-i MÁV Telepi (volt Hadikórház) Polgári Fiú és Lányiskola Értesítője az 1920-21. tanévtől. Dunakeszi, 1921. 3.

4 A M. Kir. Államvasutak Dunakeszi-i MÁV Telepi (volt Hadikórház) Értesítője az 1921-22. tanévtől. (Közvetteszi: Kocsner Róbert igazgató) Budapest, 1922. 12.

A szülők és tanárok kapcsolata közvetlen lehetett, hiszen többségük otthona a Műhelytelepen volt. A tanárok szolgálati lakásban, a szülők gyerekekkel a hadikórházban laktak.

Az iskola arculatának legfontosabb formálója az igazgató.

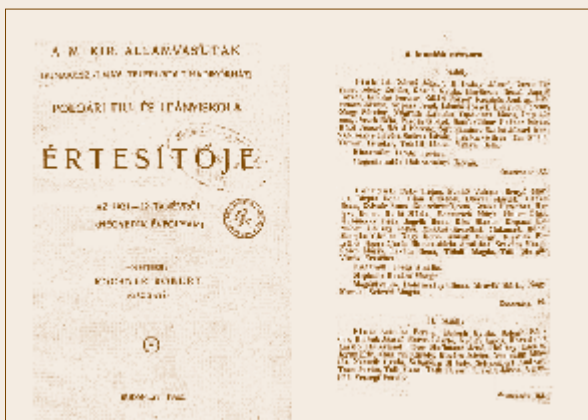

Az ő személyisége rányomja bélyegét az iskola munkájára. Kocsner Róbert mindenkor kiállt az iskola, a tanárok és diákok érdekeiért. Oklevelét 1911-ben Budapesten a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerezte. Dunakeszire kerülése előtt több felvidéki város, így pl. Körmöcbánya főgimnáziumában is tanított. Kiváló szervező volt,

részt vett a helyi közélet irányításában, gazdasági témákban rendszeres előadásokat tartott kisgazda- és munkásközösségekben. Parancsnoka volt a „109-es számú Apponyi Albert” cserkészcsapatnak. Szinte élete végéig részt vett Dunakeszi oktatási életében. Az 1950-es években a 2. Sz. Általános Iskola (mai Széchenyi István Általános Iskola) tanára volt.

A polgári iskolai tantervekben az anyanyelvi ismeretek mellett a „reáltantárgyak” és az élnyelvek is nagy hangsúllyal szerepeltek. A gyakorlati-, gazdasági ismeretek oktatására az iskola a MÁV igazgatóságtól kétholdnyi területet kapott, ahol a diákok tanáraik irányításával rendszeresen dolgoztak. Az ipari, kereskedelmi ismeretek kiegészítésére a környékbeli vállalatok és gyárak műhelyeit látogatták, ahol szakszerű előadásokat hallgattak meg. Az iskola tantestülete nagy gondot fordított a nevelőmunkára. A hazaszeretetre nevelés minden tanévben a legfontosabb nevelési célok közé tartozott. Az iskolában működött énekkar és szavalóköri. Tanulmányi kirándulásokon a gyerekek eljutottak Szobra, Szentendrre, Visegrádra, Hatvanba, Nógrád megyébe.

A műhelytelepi polgári felügyeletét egyrészt a MÁV tanügyi osztálya, másrészt az Újpesti Királyi Tanfelügyelőség látta el. Mindkét szervtől gyakran látogatták az intézményt. Az iskolalátogatás célja a tanulmányi állapot, az iskolai rend, felszerelés vizsgálata volt. A MÁV részéről gyakori látogató volt dr. Gyökössy Endre, Újpestről pedig Deák Gyula polgári iskolai felügyelő, aki korábban az ungvári állami polgári iskola igazgatója volt. Jegyzőkönyvekben elismeréssel nyilatkoznak a tanárok odaadó, eredményes munkájáról.

Részletek az iskola 1921/22-es értesítőjéből

Bár a MÁV rendkívül sok áldozatot hozott a műhelytelepi polgári működtetéséért, pénzügyi nehézségeire hivatkozva 1923-ban javasolta az iskola állami tulajdonba vételét. A javas-

latban az illetékes főtanácsos utal arra is, hogy a polgári iskola működtetése nem tartozik a vasúttársaság „üzemviteléhez”, de emellett közrejátzott talán az a tény is, hogy az iskolában növekedett a nem vasutas szülők gyermekeinek számára. A MÁV felettes szerve, a Közlekedési Minisztérium nagyvonalú ajánlatot tett a kultúrtárcának az államosítással kapcsolatban, miszerint a MÁV továbbra is biztosítaná az elemi oktatás minden felvételét (I-IV. osztály). A polgári számára felépítendő új épület részére telket, jelentős nagyságú gyakorlóterületet, a tanároknak lakást biztosítana. Átadná az iskola felszerelését, valamint vállalná még öt évig az épület karbantartását és takarítását annak fejében, hogy a felépítendő iskolaépületet elemi iskolások is használhassák. Ám a kultuszminisztérium – ugyancsak anyagi okokra hivatkozva – nem vállalta az iskola átvételét.

A polgári iskola jövőjéről 1924. március 18-án a Kereskedelmi Minisztérium és a MÁV igazgatóság képviselői Dunakeszin az alagi és a helyi község előljáróival – bíróival, jegyzőivel tárgyaltak. A tárgyaláson megismételték a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumnak tett javaslatot, melyet a két település vezetői nem fogadtak el. Érveik szerint polgáriba csak vasutas szülők gyerekei járnak, a „telep” csak terhet jelent Dunakeszi községnek, s pénz sincs iskolaépítésre. A tárgyalás eredménytelensége, a pénzhány „megpecsételte” a műhelytelepi polgári sorsát. Az iskola az 1923/24-es tanév végén megszűnt. Tanárait a MÁV igazgatóság 1924. június 30-tól más szolgálati helyekre irányította. Az 1-3. évfolyamos polgáristák Újpest, Budapest és Vác polgári iskoláiban folytathatták tanulmányaikat. Az intézkedéssel Újpest és Vác között egy hiánypótló intézmény minden nehézséget leküzdő tanári karának és igazgatójának dunakeszi tevékenysége is véget ért. Munkájuk, teljesítményük előtt is tisztelgünk e rövid tanulmány elkészítésével.

A polgári egyik 5 éves osztálytalálkozója

A MÁV felső vezetése „tartotta szavát”: 1928-ban a vasutasok elemista gyerekei már új, egyelőre három tantermes iskolában kezdhették az iskolaévet. Alig több mint másfél évtizeddel később, 1941-ben pedig újra középfokú intézményben indított képzést az állami vasúttársaság.

Köszönetet mondok Szakáll Lászlóné nyugalmazott iskolaigazgatónak, a Révész István Helytörténeti Gyűjtemény vezetőjének értékes tanácsaiért. A közölt fényképek a helytörténeti gyűjtemény tulajdonát képezik. Az iskola vázlatos történetének megírásához, a Magyar Országos Levéltár Polgári kori kormányiszervek (1867-1944) főosztálya kezelésében lévő Vallás- és Közoktatási Minisztérium Polgári Iskolák (K501) állagának iratanyagait használtam fel.